

DECEMBER 2010 - NR. 89

**TEMA: BYGNINGSKULTUR 2015 - ÅRTIERS
STØRSTE BIDRAG TIL BYGNINGSKULTURARVEN**

Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur

by &
land

GENNEMGANG AF DANMARKS FREDEDE BYGNINGER

Af Mogens A. Morgen, kontorchef, Kulturarvsstyrelsen

Kulturarvsstyrelsen oplever stor lokal interesse og en positiv dialog med ejerne, når de fredede bygninger besøges med det formål at beskrive fredningsværdierne. Gennemgangen inspirerer desuden kommunerne til at sætte bygningskultur og kulturarv højere op på dagsorden. Det er gode effekter af fredningsgennemgangen, som ikke var givet på forhånd. De konstruktive resultater opstår af et godt samarbejde mellem ejerne, kommunen, det lokale museum og Kulturarvsstyrelsen.

Da Kulturarvsstyrelsen med en finanslovsbevilling fik lejlighed til at gennemføre en landsdækkende gennemgang af de fredede bygninger, fik vi samtidig mulighed for at skabe et samlet overblik over de fredede bygninger i Danmark. For første gang i bygningsfredningens mere end 90-årige historie kan vi nu lave en status på bygningerne og sikre en beskrivelse af deres bærende fredningsværdier.

De første erfaringer har imidlertid vist os, at det ikke kun er produktet – fredningsbeskrivelserne og overblikket, der er et vigtigt resultat, men også processen, hvor styrelsen får kontakt med hver eneste kommune og ejerne af landets fredede bygninger.

Piloterne tegner gode perspektiver

For at kvalitetssikre arbejdsmetoder og -processer i fredningsgennemgangen indledte vi med pilotprojekter i Halsnæs Kommune og Kalundborg Kommune. Kalundborg blev valgt som pilotområde, fordi kommunen rummer bebyggelser, der er repræsentative for mange fredede bygninger. Vi lagde vægt på, at pilotprojektet indeholdt en købstad og en herregård, og derfor var købstadsmiljøet i Kalundborg by og herregårdsmiljøet ved Lerchenborg gode læringsobjekter.

Halsnæs Kommune har gennem længere tid haft fokus på deres kulturarv fra industrialismen, der har sine rødder i 1700-tallet, og i 2007 blev dele af Frederiksværk by udnævnt til nationalt industriminde. Der knytter sig andre værdier til lokalsamfund, der er vokset op omkring industri og produktion, end til købstadens huse og herregårdsbygninger, så med de to kommuners deltagelse i pilotprojektet fik vi forskellige, repræsentative bygningstyper til gennemgangens før-

ste beskrivelser af fredningsværdier. Og samlet set har de to kommuner givet os et passende antal fredede bygninger at drage erfaringer af.

Godt samarbejde med kommunen og museet

En væsentlig erfaring fra pilotprojekterne er, at det lokale samarbejde er af afgørende betydning for fredningsgennemgangen. Kulturarvsstyrelsen tager i forløbets startfase kontakt med kommunen og med det lokale museum, som typisk har et godt lokalkendskab. Der holdes et opstartsmøde, og den dialog, der opstår mellem parterne her, er en god måde at skabe fælles forståelse for gennemgangens formål og muligheder. Den fungerer som springbræt for gennemgangen af bygningerne i kommunen.

Samarbejdet mellem styrelsen, museet og kommunen i selve arbejdsprocessen er meget specifikt og drejer sig især om levering af konkret indhold til fredningsværdi-beskrivelserne. Museet har leveret bygningshistorisk materiale og bidraget væsentligt til de historiske afsnit i fredningsbeskrivelserne. Kommunen har lavet korttegning af fredningernes omfang og gennemgået sine egne fredede bygninger, mens Kulturarvsstyrelsen har udført værdibeskrivelsen af bygningerne.

Fredningsgennemgangen har vist sig som en god lejlighed til at øge fokus på bygningskulturarven i kommunen som en både betydningsfuld og værdiskabende ressource.

Inspirerende dialog med ejerne

Når samarbejdet med kommunen er etableret, kontaktes ejerne af de fredede bygninger, som er fredet før 1990. De bygninger, som er fredet senere, har allerede ved fredningen fået beskrevet deres fredningsværdier. Kulturarvsstyrelsen aftaler en besigtigelse af bygningerne, hvorefter de besøges og gennemgås, og fredningsværdierne vurderes. Selve gennemgangen af hele kommunens fredede bygningsmasse foretages af fem medarbejdere, der er ansat specielt til fredningsgennemgangen. Til udarbejdelse af fredningsbeskrivelserne trækker vi desuden på den viden, som styrelsens sagsbehandlere for de fredede bygninger i det pågældende område har. Deres indgående kendskab

Fredningsgennemgangen er i Guldborgsund Kommune. Her kan man blandt andet se en meget karakterfuld facade i Frisegade 1, Ritmestergården i Nykøbing Falster - den gule bygning i forgrunden. Foto: Kulturarvsstyrelsen.

Bindingsværket på det velbevarede renæssancehus i Adelgade 17 i Kalundborg er et eksempel på den håndværksmæssige variation og detaljerighed, som de fredede bygninger rummer. Schous Hus, som det kaldes, er fra begyndelsen af 1600-tallet. Foto: Kulturarvsstyrelsen.

I Danmark er alle bygninger opført før reformationen i 1536 automatisk fredet. Præstegade 23 i Kalundborg er et af landets bedst bevarede middelalderhuse. Det er fra ca. 1500, i to stokværk af røde munkesten. I det ret velbevarede indre findes bl.a. en række kaminer og rester af kalkmalede dekorationer. Foto: Kulturarvsstyrelsen.

til en række af bygningerne er meget nyttigt i arbejdet med at beskrive fredningsværdierne.

Den dialog, Kulturarvsstyrelsens medarbejdere har med ejerne i forbindelse med fredningsgennemgangens besøg på stedet, er uvurderlig i forhold til at opnå gensidig og fælles forståelse for de fredede bygningers kvaliteter og værdier – og for de udfordringer, der knytter sig til bygningerne. Vi oplever generelt en stor glæde og stolthed hos ejerne, der føler, at de ejer et stykke historie. Omtrent 90 % af ejerne har normalt kun dialog med Kulturarvsstyrelsen i forbindelse med ændringer eller vedligehold på bygningen, og det typiske udgangspunkt for kontakt mellem ejer og myndighed er planlægning af en istandsættelse eller et ønske om bygningsforandring. Det er derfor konstruktivt at have lejlighed til at mødes med ejerne i en situation, hvor omdrejningspunktet blot er at se deres bygning og have en dialog om dens værdier, og de er generelt glade for at vise frem.

Med gennemgangen beskriver vi bygningernes arkitektoniske karakter og kulturhistoriske betydning, så der skabes bedre viden om de fredede bygningers værdier. Det skal af beskrivelserne fremgå tydeligt, hvilke værdier ved den enkelte bygning, der er umistelige og særligt vigtige at beskytte. På den måde bliver det forståeligt, hvorfor en bygning er fredet. Det er især noget, der giver mening for ejerne af bygningerne, der typisk efterspørger viden om, hvad der gør deres hus særligt, og desuden gerne vil have klare rammer for fredningen af deres ejendom.

Ejere skal kunne bruge vores beskrivelser til at passe på værdierne og formidle dem til andre. Det er vigtigt, at beskrivelserne er anvendelige og skrevet i et forståeligt sprog. Man kan jo spørge sig, hvordan de bærende fredningsværdier defineres, og de er naturligvis meget varierende fra bygning til bygning, men tager altid udgangspunkt i noget, der er synligt og fysisk tilstedeværende. De knytter sig til bygningens kulturhistorie, arkitektur og miljø – ikke som ord, men som synlige spor. Fredningsværdier handler blandt andet om, at fortællingen skal kunne aflæses i bygningen. Et eksempel er Chr. IV's bryghus i København, hvor fortællingen om, at bygningen har været brugt til opmagasinering af enorme mængder korn, kan ses på, at gulvet svajer, og der er markeringer for maksimal last på de indvendige stolper. Disse forhold bliver der meget på som kulturhistoriske fredningsværdier.

Fremadrettet handlekraft

Bygningsgennemgangen afsluttes med udlevering af et fredningsdokument til hver ejer samt opdatering af informationer i FBB – den internetbaserede database over fredede og bevaringsværdige bygninger. Dialogen med ejerne slutter imidlertid ikke her, for som en service til ejerne tilbyder Kulturarvsstyrelsen, at man

kan få udarbejdet en vejledende, individuel handlingsplan for, hvad der skal til, for at ejendommen kan fastholde fredningsværdierne.

Vi ved fra undersøgelser, at 41 % af ejerne efterspørger viden om vedligeholdelse, og flere af de ejere, vi har besøgt med fredningsgennemgangen, vil allerede nu gerne have en handlingsplan, inden de skal i gang med istandsættelser. Vi regner derfor med, at tilbuddet om handlingsplaner med specifikke anbefalinger bliver et godt redskab til sikring af fredningsværdier fremover, som mange vil tage imod.

Et væsentligt værktøj i styrelsens sagsbehandling

Gennemgangen af bygningerne giver naturligvis også os i styrelsen et forbedret grundlag for arbejdet med de fredede bygninger. Hidtil har bygningsbeskrivelserne i fredningsmyndighedens sagsarkiv været stærkt varierede, alt efter den gældende fredningspraksis på fredningstidspunktet. Somme tider har vi f.eks. ingen billeder, og selvom vi måske ved meget om et hus på forhånd fra f.eks. litteratur og bygningsregistrarer, kan man alligevel blive glædeligt overrasket, når man kommer indenfor og ser, hvor fint og intakt og fuldt af detaljer, det er.

Vi oplever også bygninger, hvor der ikke tidligere har været kontakt mellem ejere og Kulturarvsstyrelsen. Heldigvis bliver vi mest positivt overraskede, når der så som regel dukker en lille perle op, og vores medarbejdere kan komme hjem med ny, nyttig viden til beskrivelserne af fredningsværdier. Fredningsgennemgangen er på den måde et afgørende led i arbejdet med at få et veloplyst og harmoniseret grundlag for sagsbehandlingen, og på den måde sikres en anvendelig metode og kvalitet i arbejdsprocesserne, der gavner de fredede bygninger.

Bred lokal interesse

Den lokale presse har vist sig meget interesseret i fredningsgennemgangen, og det har bidraget til, at budskabet er kommet ud til lokalsamfundene. Borgerne møder gerne op og taler med os, når vi er ude for at gennemgå bygningerne. De er interesserede i at høre Kulturarvsstyrelsens medarbejdere sætte ord på værdierne og argumentere for, hvorfor de pågældende fredede bygninger er særlige, f.eks. som noget man skal tænke nøje på i fremtidige udviklingsplaner for bygninger og helheder. På den måde skabes der med gennemgangen øget bevidsthed og positiv opmærksomhed omkring de fredede bygninger. Med den meget positive modtagelse, fredningsgennemgangen har fået hidtil, og den umiddelbare interesse, der opstår i kølvandet på den, er jeg overbevist om, at gennemgangen bliver et stort plus i lokalsamfundene.

Med erfaringerne fra pilotkommunerne i бага-

Hovedbygningen på Orebygård i Guldborgsund Kommune er fra 1870'erne af arkitekt Ove Petersen – men bag det historicistiske nyrenæssancehus gemmer sig en ældre kerne. Foto: Kulturarvsstyrelsen.

gen arbejder vi videre og er p.t. på farten i Guldborgsund Kommune. Vi ser frem til at møde kommunerne og ejerne og se de mange fantastiske og fine, fredede bygninger i resten af landet.

Baggrund

Gennemgangen af de fredede bygninger sker på baggrund af revisionen af Bygningsfredningsloven, som trådte i kraft 1. juni 2010. Loven giver som hidtil mulighed for at frede landets væsentligste bygninger, derudover er det nu muligt at frede landskabsarkitektoniske værker, ligesom alle fredede bygninger skal have præciseret deres fredningsværdier, så der etableres en klarhed over, hvorfor en given bygning er fredet.

Udvalget bag lovteksten havde til opgave konkret at drøfte forskellige langsigtede strategier, herunder at beskrive og vurdere fredning og udpegning af bevaringsværdige bygninger i samspillet mellem stat, kommune, region og private. Reguleringen af bygninger samt ejernes retsmæssige stilling og administrative praksis var i fokus, ligesom behovet for helhedsbetragtninger og bygningskulturens rolle, effekt og udfordringer på oplevelses-, turisme-, erhvervs- og bosætningsudviklingen blev belyst. Indsatsen for formidling på området, eksempelvis gennem en tydeliggørelse af de fredningsmæssige værdier, var også et gennemgående tema i udvalgets arbejde.